

KUSAMA

Af HEATHER LENZ

Undervisningsmateriale

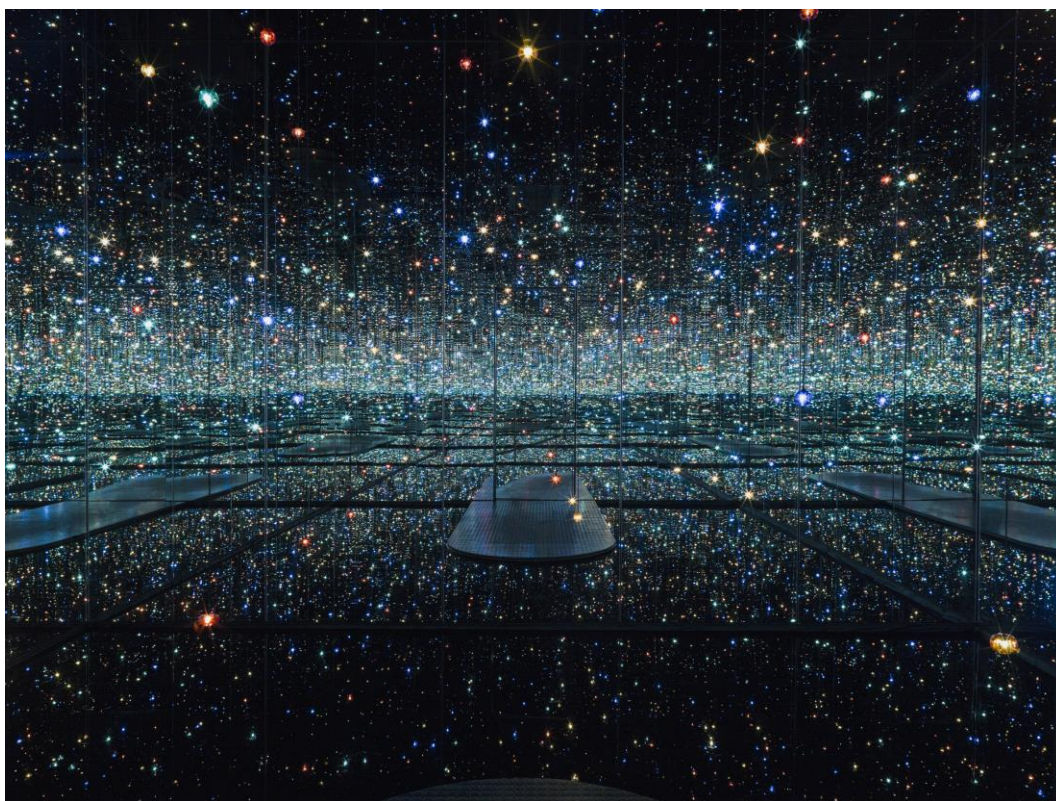
Fag: Billedkunst, mediefag og samfundsfag
Niveau: Gymnasiale uddannelser samt folkeskolens 9. og 10. klasser

Forfatter: Katrine Sommer Boysen

Bag om filmen

I dag er japanske Yayoi Kusama (født 1929) verdens mest berømte, nulevende, kvindelige kunstner. Siden 2013 har mere end 5 millioner mennesker set en af de mange retrospektive udstillinger, der verden over har hyldet hendes ikoniske kunst, og folk står i lange køer for at blive lukket ind i og omsluttet af hendes overvældende installationer. Men sådan så det ingenlunde ud til at gå med den nu 89-årige kunstner, der måtte kæmpe i mange årtier, før hun endelig kunne indtage sin fortjente position på den etablerede kunstscene. Dokumentaristen Heather Lenz har med 'Kusama' skabt et grundigt og fascinerende portræt af mennesket og kunstneren Yayoi Kusama og hendes samtid.

- Kusama har skabt kunst i snart syv årtier. Undersøg, hvad der har kendetegnet henholdsvis 50'erne, 60'erne og de andre årtier frem til i dag.
- Heather Lenz har brugt 17 år på at lave 'Kusama' og beskriver i dette (og mange andre) interview (<https://observer.com/2018/09/kusama-infinity-director-heather-lenz-spent-17-years-on-this-film/>) hvad der fascinerer hende ved kunstneren. Beskriv Lenz' arbejde med filmen og dokumentariske metoder.
- Kusama flyttede fra Japan til USA i 1958, hvor forholdet mellem de to lande efter Anden Verdenskrig stadig var betændt. Sæt jer ind i konflikten mellem de to lande.

Synopsis

Kusama voksede op som den yngste datter i en dysfunktionel familie i borgbyen Matsumoto i årene op til Anden Verdenskrig. Hendes far var notorisk utro, og en moderen lod sin bitterhed gå ud over børnene, der blev tugtet både verbalt og fysisk. Kusama erindrer, hvordan moderen fik hende til at

udspionere faderen på hans utallige affærer, og den unge pige fik allerede i en meget tidlig alder forlenet alle forestillinger om kærlighed og seksualitet med noget ubehageligt betændt.

Som 10-årig begyndte Kusama at opleve nogle meget livagtige hallucinationer, der bestod i en følelse af at fortabe sig i sine fysiske omgivelser. Det var også her, Kusama til forældrenes fortrydelse besluttede sig for at hun ville være kunstner og begyndte at male de prikker, der senere gjorde hende verdensberømt. Men moderen mente bestemt ikke, at kunstnergerningen var sømmelig for hendes datter, så hun konfiskerede hendes pensler og lærreder. Forældrene forsøgte i stedet at få Kusama godt gift, men den unge kvinde takkede nej til alle potentielle bejlere.

I stedet skrev hun et brev, hvori hun vedlagde en bunke akvarelmalerier, til den berømte amerikanske kunstner Georgia O'Keeffe (1887-1986) for at spørge hende til råds om, hvordan man blev kunstner. O'Keeffe svarede, at hun så et talent i den unge Kusama, men at hun ville anbefale hende at tage til New York, hvor kunsten blomstrede.

Dengang var det forbundet med stor fare at tage fra Japan til USA. Anden Verdenskrigs efterdønninger var knap loddet af, men Kusama var fast besluttet på at forfølge sin drøm. Så efter en udstilling i den lokale biograf, der blev fuldkommen ignoreret af det konservative borgerskab, brændte Kusama i 1958 2000 af sine tidlige værker og drog med forbudte amerikanske dollars syet ind i foret på sin kimono til New York.

Allerede tidligt var Kusama meget bevidst om sit eget talent og forsøgte gennem sine værker at skabe en verden, der var særegent hendes. Lenz har interviewet Kusamas kolleger og gallerister, der alle beretter om en ung kvinde, der var meget offensiv i sin tilgang til den etablerede kunstverden. Eksempelvis lagde Kusama ikke skjul på, at hun ville finde sig en rig mæcen, og hun løj om at skulle udstille på et prestigefyldt galleri. Og det virkede. Kusama blev hurtigt et kendt navn og udstillede sine hypnotiske, evigt spejlende uendelighedsnet og bløde skulpturer på forskellige gallerier i New York og omegn.

Men det var vanskeligt for Kusama at tjene penge på sin kunst, og gang på gang måtte hun opleve, at mandlige kunstner som Andy Warhol (1928-1987) og Claes Oldenburg (født 1929) kopierede og høstede anerkendelse for hendes idéer.

Denne skævvridning gjorde den i forvejen psykisk skrøbelige Kusama endnu mere opgivende og kombineret med samtidens politiske konflikter – såsom Vietnamkrigen og hetzen mod homoseksuelle – begyndte Kusama at blive mere manifestatorisk i sin kunst. Gennem happenings såsom en performance af et homobryllup i Greenwich Village, en demonstration i skulpturhaven på MoMA eller en belejring af festivalpalæet ved biennalen i Venedig gjorde Kusama opmærksom på sig selv og sin kunst som værende i opposition til systemet.

Men omverdenen forstod stadig ikke Kusamas potentiale, og i 1973 rejste hun tilbage til Japan, hvor hun blev indlagt på psykiatrisk hospital. Herefter fulgte en lang årrække, hvor der stort set ikke var fokus på Kusama. Hun var stadig misforstået og skandaleombrust i Japan, og i New York var hun næsten glemt, indtil New York-galleriet CICA i 1989 besluttede at lave en retrospektiv udstilling med hendes værker. Pludselig blev hun budt velkommen i det selskab, der ellers så længe havde holdt hende fra døren, og i 1993 var det Kusama, der som den første kvinde nogensinde, repræsenterede Japan ved biennalen i Venedig, hvor hun var ledsaget af sin psykiater. Herpå fulgte en soloudstilling på LACMA i Los Angeles i 1998, og pludselig var Kusama alle vegne. I dag synes det absurd at forestille sig, at hendes hjemland nogensinde har nægtet at anerkende hendes talent, og at Matsumoto, der gjorde en dyd ud af at ignorere hende, i dag huser en prægtig samling af Kusamas værker.

Kusama, der i dag har studie lige over for det psykiatriske hospital, hvor hun sover hver nat, mener stadig, at kunsten har potentiale til at gøre verden mere fredelig.

- Beskriv, hvad der kendetegner Kusama og hendes kunst.
- Hvilke begivenheder står som kernebegivenheder, der har afgørende betydning for Kusamas liv?
- Hvilke ord kan man bruge om Kusama som kunstner - og som person? Hvordan bruger hun sit sind i sin kunst?
- De sociale medier har haft en afgørende betydning for Kusamas popularitet. Hvorfor er hendes kunst så velegnet til at blive delt på den slags platforme?

Race og køn

'Kusama' er drevet af en insisterende undren over for det system, der favoriserer "hvide mænd, der viderefører modernismen", som det lyder i filmen. Hendes fascinerede tilgang til Kusama bakkes op af eksperter, kolleger og venner, der ikke er i tvivl om, at Kusama måtte lide under en underliggende racisme og sexism, da hun forsøgte at bryde igennem i New York 1960'erne.

- Hvad fortæller filmen om, hvordan det må have været for Kusama som japansk kvinde at forsøge at gøre sig gældende på kunstscenen i New York?
- Hvordan skal vi forstå udsagnet om "de hvide mænd"? Gør det sig gældende inden for andre områder eller professioner end kunsten?
- Find ligheder mellem værker af Claes Oldenburg og Andy Warhol og Kusamas kunst.

Dokumentargenren

Den britiske dokumentarist og dokumentarteoretiker John Grierson (1898-1972) definerede allerede i 1926 dokumentarfilmen som ”The creative treatment of actuality” (”Den kreative bearbejdning af virkeligheden”). Det kreative element hører med, fordi instruktøren altid i en eller anden grad drejer emnet i en retning, så det passer til den historie, der skal fortælles. Den rene virkelighedsgengivelse er en illusion.

Den filmforsker, der mest indgående har forsøgt at kortlægge dokumentargenren, er amerikanske Bill Nichols. Han opererer med seks dokumentariske modi eller typer, som skal ses som karakteristika og ikke isolerede størrelser. Men de kan være nyttige at have med, når man skal forsøge at forklare og finde ud af, hvorfor en film ser ud, som den gør.

De seks modi lyder som følger:

Den autoritative/forklarende modus

Denne type vil de fleste identificere som ’klassisk’ dokumentarisme. Der er en fortællerstemme, der med filmens autoritet forklarer en given sag. Fortælleren er overbevisende og alvidende. Der er også ofte ’talking heads’, altså interviewpersoner, der bakker op om filmens påstand. Filmen har en specifik pointe og et budskab, som skal formidles.

Den observerende modus

Som det ligger i benævnelsen, så er der her ingen autoritet i form af en fortællerstemme. Instruktøren lader sit kamera observere snarere end at fortolke. Fremstillingen er tilstræbt objektiv, og æstetikken er ’fluen-på-væggen’-agtig.

Den partipatoriske/deltagende modus

Her stiller filmen et spørgsmål, som gennem undersøgelse forsøges besvaret. Instruktøren er ofte selv med i filmen og stiller sig til rådighed for resultatet. Instruktøren, der her agerer fortæller, er ikke ekspert, men bliver i filmens løb klogere på sagen.

Den performative modus

Denne type dokumentarfilm forsøger ikke at afdække en sandhed, men stiller derimod spørgsmål til, hvorvidt der findes en objektiv sandhed. Filmene her er søgende og bryder ofte med den klassiske dokumentarismes opbygning.

Den poetiske modus

Den poetiske dokumentarfilm har rødder i den modernistiske avantgarde og formidler stemninger, følelser og tanker snarere end konkrete påstande. Filmene er ofte formbevidste og hænger sig ikke i, om der er sammenhæng i tid og sted.

Den refleksive modus

Refleksive dokumentarfilm er metafilm, der peger på sig selv og deres tilblivelse som film. Filmkameraet bliver ofte vist i filmen, og filmen forholder sig eksplicit til det problematiske i at skildre virkeligheden.

- ’Kusama’ er i høj grad en traditionel dokumentarfortælling, der med sine mange interviews og *voice over* er tættest på den autoritative dokumentarform. Men der er også andre modi på spil. Diskuter hvilken betydning filmens form har.

- Lav en formanalyse ud fra de forskellige filmiske elementer, såsom kameraet, klipning, underlægningsmusik.
- Ofte kan man i dokumentarfilm mærke, at instruktøren har en bestemt agenda. Hvordan kunne man beskrive Heather Lenz' agenda? Kan man se hendes dagsorden i den måde, filmen er lavet på?

Kusamas kunst – øvelser og analyser

Kusamas kunst er helt enestående og meget genkendelig med de signifikante uendelighedsnet, der bare fortsætter og fortsætter. Hun placerer sig i popkunsten og leger i sine tematikker med både det banale og abstrakte. Med sine bløde skulpturer udfordrer hun også vores forventninger til en bestemt kunstnerisk udtryksform. Tænk bare, hvis Den lille havfrue var lavet af et blødt materiale. Hvordan ville vi så forholde os til hende? Kusamas værker spænder over enormt mange forskellige udtryksformer; maleri, politisk kunst, happenings, skulpturer og installationer, der alle har det med at

- Undersøg, hvor mange i klassen, der har set Kusamas kunst? Diskuter hvad I synes om den.
- Filmens originaltitel er 'Kusama: Infinity'. Hvordan skal det tolkes?
- Reflekter over de bløde skulpturer. Hvad er Kusamas pointe? Hvad får hun formidlet ved at bruge et uventet materiale?
- Lav øvelser med Kusamas ikoniske prikker. Mal/tegn prikker på store stykker karton. Find eventuelt spejle og sæt dem op, så prikkerne fortsætter i det uendelige som de rumlige universer, Kusama skaber. Tal om hvilke følelser, der opstår når man kigger på det, og også om, hvordan det føles at lave malerier på den måde, hvor gentagelsen er den vigtigste figur.
- I løbet af filmen siges det, at Kusamas værker på et tidspunkt: "...holder op med at være et maleri og bliver et rumligt univers." Hvordan skal det forstås?
- Kusama lavede også en del politiske og aktivistiske happenings. Beskriv hvad der motiverede hende til det.

